

GUIDE DU VISITEUR

VISITOR'S GUIDE - BEZOEKERSGIDS

— Musée de —
l'Hospice Comtesse

Two small, white informational labels are placed on the wall below the painting.

479

479

HISTOIRE ■
HISTORICAL BACKGROUND ■
GESCHIEDENIS ■

■ Situé au cœur historique de la ville, en bordure de l'ancien lit de la basse Deûle et du port, l'Hospice Comtesse reste l'un des derniers témoignages lillois de l'action des comtes de Flandre. Fondé en 1237 par la comtesse Jeanne de Flandre (1206-1244) dans l'enceinte de son propre palais, l'hôpital est placé sous la protection de la Vierge. En 1245, les frères et soeurs de cette nouvelle communauté adoptent la règle de saint Augustin et se donnent pour mission de soigner les corps et de soulager les âmes.

Cette fondation lilloise s'inscrit dans un large mouvement de création d'asiles hospitaliers qui se multiplient au cours des XIIe et XIIIe siècles, dans les comtés de Flandre et de Hainaut, à l'image des hôpitaux Saint-Jean de Bruges, Notre-Dame de la Bijloke de Gand ou Notre-Dame à la Rose de Lessines.

Conformément aux vœux de la fondatrice, l'hôpital assume son rôle charitable en accueillant des malades, des pauvres et des pèlerins. Régulièrement agrandie, l'institution hospitalière bénéficie de la protection des puissants et dispose de nombreux revenus tirés d'exploitations agricoles et de biens fonciers.

En 1796, suite à la Révolution et aux évolutions de la médecine, l'autorité municipale remodèle l'assistance publique. L'Hospice Comtesse devient jusqu'en 1939 un hospice pour "Vieux-Hommes" et orphelins nommés "les Bleuets", tandis que les malades sont dirigés vers l'Hôpital Saint-Sauveur.

Propriété du C.H.R.U. de Lille, il sert ensuite de magasin général, jusqu'à sa transformation progressive en musée, à partir de 1962.

■ Located in the historical heart of the city and bordering on the former riverbed of the Basse-Deûle and the old port, the Hospice Comtesse is one of the few remaining vestiges in Lille of the legacy of the Counts of Flanders. It was founded by Countess Jeanne of Flanders (1206-1244) within the walls of her own palace and placed under the protection of the Virgin Mary. In 1245, the brothers and sisters who formed this new community adopted the Rule of Saint Augustine and set as their mission to look after the sick and relieve distressed souls.

The establishment of the hospice was part of a wave of development which saw the proliferation of similar institutions throughout the counties of Flanders and Hainaut during the 12th and 13th centuries, including such hospitals as Saint-Jean in Bruges (1180), Notre-Dame de la Bijloke in Ghent and Notre-Dame à la Rose (1260) in Lessines.

In keeping with the wishes of its founder, the hospital was run as a charitable institution, catering to the needs of the sick, the poor and pilgrims alike. Regularly extended over

HISTOIRE

HISTORICAL BACKGROUND

GESCHIEDENIS

the years, the hospice not only enjoyed the protection of the rich and powerful, but also earned considerable revenue from agricultural and real estate holdings.

In 1796, in the wake of the French Revolution and recent advances in the field of medicine, the local public welfare system was entirely reorganized by the municipal authorities. The Hospice Comtesse was thus to become a home for «Old Men» and orphans - and remained as such until 1939 - with the sick being treated at the Saint Sauveur Hospital.

As the property of the Lille Regional University Hospital, it served as a general store up until 1962, before being progressively transformed into a museum.

■ Het Gasthuis Hospice Comtesse, gelegen in het historische hart van de stad, langs de oude bedding van de Basse-Deûle en de haven, vormt één van de laatste Rijkselse getuigen van de werken van de Graven van Vlaanderen. Het ziekenhuis wordt in 1237 opgericht door Gravin Jeanne van Constantinopel, Gravin van Vlaanderen (1206-1244) binnen de muren van haar eigen paleis en onder de bescherming van de Heilige Maagd geplaatst. Vanaf 1245 nemen de broeders en zusters van deze nieuwe gemeenschap de leefregels van St. Augustinus aan en dragen zich zelf op lichamen te verzorgen en zielen te verlichten.

Deze inrichting te Lille maakt deel uit van een grootscheepse beweging voor het stichten van ziekenhuizen en tehuizen. Met name in de twaalfde en dertiende eeuw worden er in de graafschappen van Vlaanderen en Henegouwen talloze gasthuizen opgericht zoals de ziekenhuizen van St. Jan te Brugge (1180), het Onze-Lieve-Vrouw hospitaal van de Bijloke abdij te Gent of de Notre-Dame à la rose (1260) te Lessines. Het ziekenhuis vervult, overeenkomstig de wensen van de stichtster, een liefdadige rol en herbergt zieken, armen of bedevaartgangers. Het regelmatig uitgebreide ziekenhuis geniet de bescherming van de machtige regeerders en beschikt over omvangrijke inkomsten verkregen uit landbouwexploitaties, grondbezit en onroerende goederen.

In 1796, herstructureert het stadsbestuur de armenzorg als gevolg van de Franse Revolutie en de vooruitgang van de geneeskunde. Het gasthuis Hospice Comtesse wordt tot in 1939 gebruikt als tehuis voor «Ouden van Dagen « en wezen, die ook wel «de korenbloemen» werden genoemd, terwijl de zieken naar het Ziekenhuis Saint Sauveur verwezen worden.

Het gasthuis, dat het eigendom is van het Academisch Ziekenhuis van Lille, dient vervolgens als algemene opslagplaats totdat het vanaf 1962 geleidelijk tot museum wordt omgebouwd.

HOSPICE

COMMUNAL

INDT. LEGUMES. 34

■ ARCHITECTURE
■ ARCHITECTURE
■ ARCHITECTUUR

■ Reconstructed, extended, modified progressively, the current premises are the result of more than five centuries of occupancy and diverse adaptations.

In 1467, the 13th-century hospital disappeared entirely in a fire. In March 1649, another fire caused serious damage to the 15th-century complex, destroying the chapel, several rented houses and part of the conventual buildings. As the establishment was rebuilt and extended time and again from 1470 to 1724, the current buildings reveal an interesting panorama of the pre-Revolution building techniques prevailing in Lille.

The ward and the lower parts of the community building are the only remaining vestiges of the 15th-century edifice. In 1650, shortly after the nuns' dormitory was rebuilt, Julien Destrée—the architect who designed the Old Stock Exchange building in Lille (1652)—erected a building with a courtyard frontage which housed the hospital services, and

the reconstruction of the courtyard was completed in 1667. In 1667, the 13th-century hospital was entirely destroyed by fire. In March of 1649, another fire caused serious damage to the 15th-century complex, destroying the chapel, several rented houses and part of the conventual buildings. As the establishment was rebuilt and extended time and again from 1470 to 1724, the current buildings reveal an interesting panorama of the pre-Revolution building techniques prevailing in Lille. The ward and the lower parts of the community building are the only remaining vestiges of the 15th-century edifice. In 1650, shortly after the nuns' dormitory was rebuilt, Julien Destrée—the architect who designed the Old Stock Exchange building in Lille (1652), erected a building with a courtyard frontage which housed the hospital services, and

■ Rebuilt, extended and progressively modified over time, the current premises are the result of more than five centuries of occupancy and transformation. In 1467, the 13th-century hospital was entirely destroyed by fire. In March of 1649, another fire caused serious damage to the 15th-century complex, destroying the chapel, several rented houses and part of the conventual buildings. As the establishment was rebuilt and extended time and again from 1470 to 1724, the current buildings reveal an interesting panorama of the pre-Revolution building techniques prevailing in Lille. The ward and the lower parts of the community building are the only remaining vestiges of the 15th-century edifice. In 1650, shortly after the nuns' dormitory was rebuilt, Julien Destrée—the architect who designed the Old Stock Exchange building in Lille (1652), erected a building with a courtyard frontage which housed the hospital services, and

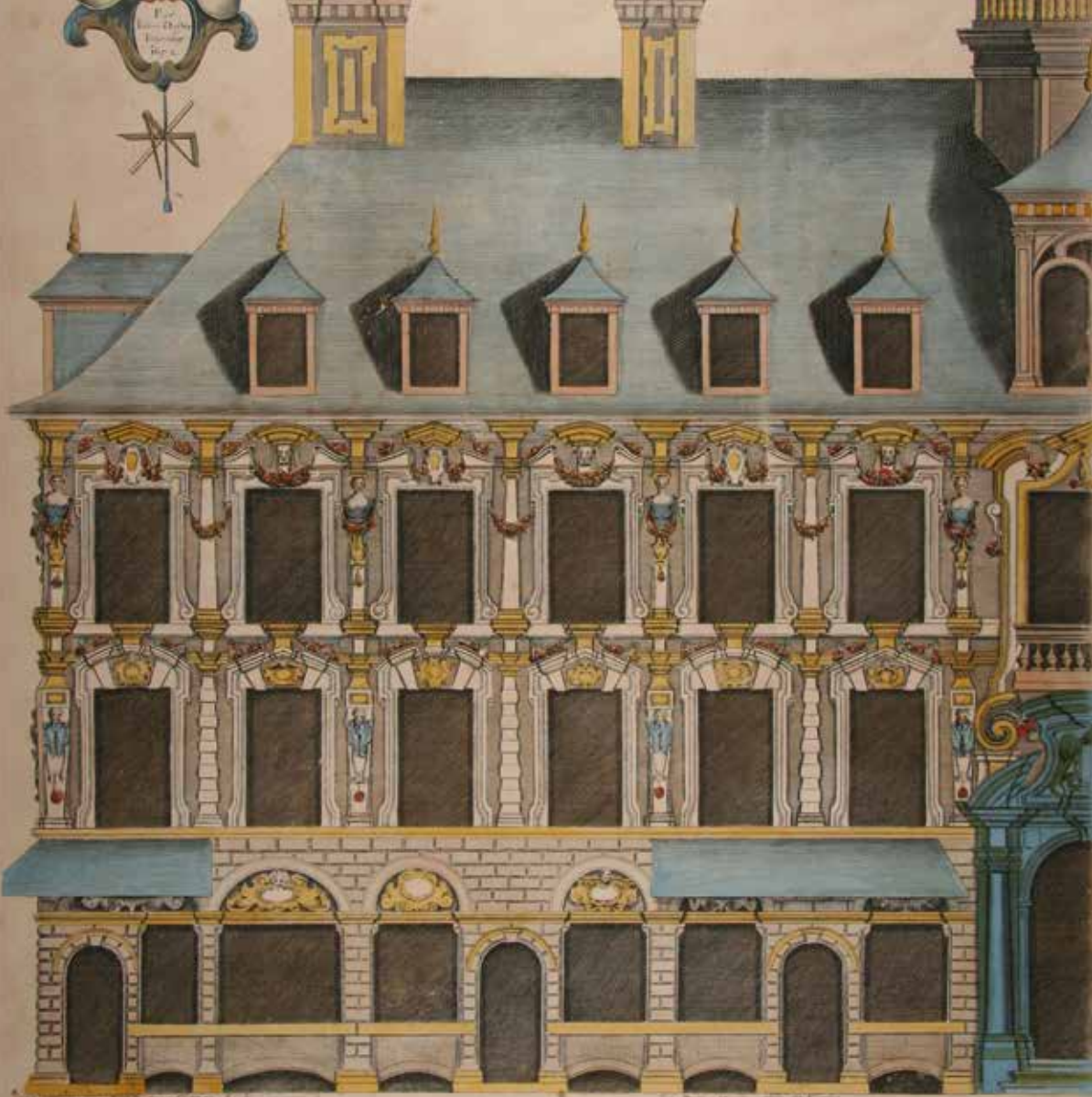
ARCHITECTURE

ARCHITECTURE

ARCHITECTUUR

a frontage to Rue de la Monnaie which was rented out to craftsmen and merchants. In 1724, the western end of the courtyard was closed off by a building in classical French style, after the model of the Grand-Garde, erected in the Grand-Place of Lille in 1717. With the recent reintroduction of colour on its frontages, the Hospice Comtesse is revealed in a new light, recalling the colourful Lille neighbourhoods of the 17th-century. Marrying solid reds and greys and varying shades of ochre, the polychromatic effect produced as a result of the use of local materials such as brick, sandstone and white stone emphasizes the contrasts of Flemish architecture. Thus, like the Old Stock Exchange building and the Hospice Gantois (rue de Paris), the Hospice Comtesse reappears today as it probably was when Lille was annexed to France in 1667.

■ Herbouwd, uitgebreid, geleidelijk gewijzigd; het huidige bouwwerk vormt een stille getuige van 500 jaar gebruik en diverse aanpassingen. In 1467, wordt het ziekenhuis uit de dertiende eeuw volledig door brand verwoest. In maart 1649 wordt het ziekenhuis uit de vijftiende eeuw opnieuw ernstig beschadigd door brand. De kapel, talloze huurhuizen alsmede een gedeelte van de kloostervertrekken gaan in vlammen op. De huidige gebouwen, opgetrokken en uitgebreid van 1470 t/m 1724 bieden een fraai overzicht van de bouwkunst te Lille voor de Franse Revolutie. De ziekenzaal en de lage vertrekken van de gemeenschap zijn de enige overblijfselen uit de vijftiende eeuw. In 1650, vlak na de herbouw van de nonnenslaapzaal, trekt Julien Destrée, architect van het Oude Beursgebouw te Lille (1652), een bouwwerk op waarvan de ene, aan de ziekenzorg gewijde gevel uitkijkt op de binnenplaats en de andere gevel naar de straatzijde van de rue de la Monnaie gericht is. De panden aan deze zijde van het gebouw worden verhuurd aan ambachtslieden en winkeliers. In 1724 wordt de binnenplaats aan de westelijke zijde afgesloten door een bouwwerk in Klassiek Franse stijl naar het model van de Grand-Garde opgetrokken in 1717 op het plein la Grand-Place te Lille. De onlangs op de gevels van het gasthuis Hospice Comtesse aangebrachte kleuren bieden een nieuwe kijk op het bouwwerk dat een model vormt van het kleurrijke Rijselse centrum uit de zeventiende eeuw. Vlakke rode en grijze tinten, diverse okertinten ; de polychromie, voortgekomen uit het gebruik van plaatselijke materialen zoals baksteen, zandsteen en witsteen, onderstreept de contrasten van de Vlaamse architectuur. Net als het oude Beursgebouw en het gasthuis Hospice Gantois (straat rue de Paris), heeft het bouwwerk zo opnieuw het aspect verkregen dat het vermoedelijk had tijdens de aansluiting van Lille bij Frankrijk in 1667.

SALLE DES MALADES ■

WARD ■

DE ZIEKENZAAL ■

■ L'unité économique et politique de la Flandre et de la Bourgogne à la fin du XIVe siècle permet de véhiculer des modèles architecturaux. C'est pourquoi cette vaste salle oblongue à nef unique recouverte d'un berceau lambrissé s'apparente à la salle des "pôvres" de l'Hôtel-Dieu de Beaune (1451), elle-même construite sur le modèle de l'Hôtel-Dieu de Valenciennes, aujourd'hui disparu. Chaque malade dispose d'un lit et d'une niche dotée d'une étagère de bois, creusée dans l'épaisseur du mur. Les lits sont munis de rideaux qui isolent les malades du froid. La literie se compose d'un oreiller, de draps et d'une couverture brodée aux armes de la Flandre. Au mur, plusieurs tableaux de dévotion rappellent que l'hôpital est un lieu à double vocation, médicale et spirituelle.

■ One of the consequences of the economic and political union which existed between Flanders and Burgundy at the end of the 14th century was the interchange of architectural models. This explains why this vast, single-nave, rectangular room, crowned by a panelled vault, so closely resembles the «paupers» room in the Hôtel-Dieu in Beaune (1451), itself built on the model of the former Hôtel-Dieu in Valenciennes. Each patient was allotted a bed and a wooden shelf set into the wall of the building. The beds were fitted with curtains to protect the patients from the cold. Bedding consisted of a pillow, sheets and a blanket on which the coat of arms of Flanders was embroidered. Several devotional paintings were displayed on the walls, recalling the hospital's dual purpose, i.e., medical and spiritual.

■ De economische en politieke vereniging van Vlaanderen en Bourgondië aan het einde van de veertiende eeuw zorgt voor een verspreiding van de diverse in deze streken toegepaste bouwkundige modellen. Dit verklaart waarom deze ruime, langwerpige zaal met een uniek schip, bedekt met een gelambriseerd gewelf, overeenkomsten vertoont met de "armen" zaal van het gasthuis van Beaune (1451), wat op zijn beurt weer opgetrokken is volgens het model van het gasthuis van Valenciennes, dat heden niet meer bestaat. Elke zieke beschikt over een bed en een in de muur uitgegraven erker uitgerust met een houten wandrek. De bedden zijn voorzien van gordijnen die de zieken tegen de kou beschermen. Het beddengoed bestaat uit een kussen, lakens en een deken waarop het blazoen van Vlaanderen is geborduurd. Aan de muur herinneren meerdere schilderijen met religieuze afbeeldingen de bezoeker eraan dat het ziekenhuis een dubbele, zowel medische als geestelijke roeping had.

Deux Saintes Marie W. de France. Cette figure
est de l'ancienne peinture de Constantinople.
Le titre de "Cronica de l'histoire" est inscrit sur
le bord de ce tableau. "Cronica de l'histoire" est
écrit en lettres d'or sur le bord de ce tableau.
Le titre de "Cronica de l'histoire" est inscrit sur
le bord de ce tableau. "Cronica de l'histoire" est
écrit en lettres d'or sur le bord de ce tableau.

CHAPELLE

CHAPEL

DE KAPEL

■ Reconstituée après l'incendie de 1649, la chapelle est rehaussée puis séparée de la salle des malades par un jubé. Entre 1653 et 1703, elle se dote d'un riche décor et de nombreuses œuvres sont commandées aux artistes lillois ou régionaux.

Pour les peintures, il est fait appel à Arnould de Vuez (1642-1720), chargé du tableau du maître-autel, *La Présentation de la Vierge au Temple*, et d'un ensemble de treize toiles destinées à garnir les murs. Deux groupes sculptés, *Saint Joseph et l'enfant Jésus* et *Sainte Anne et la Vierge enfant*, prennent place dans des niches richement ornées de coquillages et de cornes d'abondance.

En 1853, le plafond à caisson est décoré de 66 écussons représentant les bienfaiteurs de l'hôpital.

■ Entirely rebuilt after the fire in 1649, the chapel is elevated above the level of the ward and separated from the latter by a tribune. Between 1653 and 1703, its interior was richly embellished and several works were commissioned from local and regional artists.

Arnould de Vuez (1642-1720) was commissioned for the painting adorning the high altar, *The Presentation of the Blessed Virgin in the Temple*, and for a further thirteen canvasses for the walls of the chapel. Two sculptures, *Saint Joseph and the infant Jesus* and *Saint Anne and the Virgin as a child*, are set in recesses richly decorated with shells and cornucopia.

In 1853, the panelled ceiling was decorated with 66 escutcheons in honour of the hospital's benefactors.

■ De kapel, herbouwd na de brand van 1649, is opgehoogd en van de ziekenzaal gescheiden via een oksaal. Tussen 1653 en 1703, verkrijgt de kapel een uiterst rijk decor en veel van de aanwezige kunstwerken worden in opdracht vervaardigd door artiesten uit Lille of omstreken.

Voor de schilderijen doet men een beroep op Arnould de Vuez (1642-1720) die opdracht krijgt voor het schilderij van het hoofdaltaar, *Presentatie van de Heilige Maagd in de Tempel* en een geheel van dertien doeken ter versiering van de wanden. De beeldengroepen, *St Jozef en het kind Jezus* en *St Anne met de jeugdige Maria*, worden in rijkelijk met schelpen en hoorns des overvloeds gesierde nissen geplaatst.

In 1853 wordt het cassetteplafond getooid met 66 schilden die de begunstigers van het ziekenhuis afbeelden.

■ ■ ■
CUISINE
KITCHEN
DE KEUKEN

■ La cuisine de l'ancien hôpital évoque l'intimité d'une maison flamande du XVIIe siècle avec ses murs recouverts de carreaux de faïence lillois directement empruntés aux modèles hollandais des XVIIe et XVIIIe siècles. Peints à la main en camaïeu de bleu cobalt, ils proposent une grande variété de thèmes ordonnancés en séries comme les bergers-bergères, les monstres marins ou les jeux anciens.

Dans cette cuisine, religieuses, cuisinières et converses portent une attention toute particulière à la préparation des repas. En effet, une grande importance est accordée au régime alimentaire dans les soins prodigués aux malades.

■ With its glazed Lille earthenware wall tiles, inspired directly by 17th- and 18th-century Dutch models, the kitchen of the former hospital recalls the cosy intimacy of a 17th-century Flemish home. Hand-painted in shades of cobalt blue, the tiles are arranged in series illustrating a wide range of themes such as shepherds and shepherdesses, sea monsters or games of bygone times.

Meals, prepared by nuns, cooks and lay sisters, were the focus of particular attention as diet was considered to be of great importance in the treatment of the sick.

■ De keuken van het oude ziekenhuis ademt de gezellige sfeer van de Vlaamse huizen uit de zeventiende eeuw dankzij de muren die bedekt zijn met Rijsels tegelwerk geïnspireerd op het Hollandse delftsblauw uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze met de hand, in kobaltblauwe schakeringen geverfde aardewerken tegels bieden een grote verscheidenheid aan thema's geordend in series zoals herders-herderinnen, zeemonsters of oude spellen.

In deze keuken schenken nonnen, kokkinnen en lekenzusters bijzondere aandacht aan de bereiding van de maaltijden. Diëten en een evenwichtige voeding staan namelijk centraal binnen de aan de zieken toegediende zorg.

REFECTOIRE ■
REFECTORY ■
DE EETZAAL ■

■ C'est dans cette pièce que les religieuses s'attablent pour prendre leur repas en silence pendant que l'une d'elles, debout au lutrin, lit des passages de la Bible. L'inspiration religieuse du mobilier et des objets de ce réfectoire nous restitue l'ambiance solennelle de cet ancien hôpital. La spiritualité des lieux est notamment confortée par des œuvres de commande comme *La Foi* (1704) d'A. de Vuez, peintre attitré de l'hôpital, ou la statue de saint Augustin qui nous rappelle la doctrine de la communauté.

Le répertoire iconographique qui orne le mobilier - guirlandes de fruits, cornes d'abondance, figures humaines - se rattache à une tradition commune à la Flandre et se retrouve sur les façades lilloises des XVIIe et XVIIIe siècles.

■ It was in this room that the nuns took their meals, in silence, while one of them, standing at a lectern, read out passages from the Bible. The religious influence apparent in the furniture and in various other objects which can be found in the refectory evoke the solemn purpose of this former hospital. The spiritual essence of the premises is further underscored by the presence of commissioned works such as *Faith* (1704) by A. de Vuez - the hospital's official painter, or the statue of Saint Augustine which alludes to the doctrine adhered to by the community.

The iconographic representations which adorn the furniture - garlands of fruit, cornucopia, human figures - are typically Flemish and can be found on the facades of several buildings in Lille dating back to the 17th and 18th centuries.

■ In deze ruimte nemen de nonnen plaats om hun maaltijd in stilte te nuttigen terwijl één van hen, staande achter een koorlessenaar, bijbelfragmenten voorleest. De religieuze en sobere stijl van de meubels en de voorwerpen van deze eetzaal doet de plechtige sfeer van dit oude ziekenhuis weer tot leven komen. De religieuze strekking van het bouwwerk wordt onderstreept door de in opdracht uitgevoerde kunstwerken zoals *het Geloof* (1704) van A. de Vuez, vaste kunstschilder van het ziekenhuis, of het standbeeld van St Augustinus dat ons herinnert aan de leerstelling van de gemeenschap.

De talrijke iconografische voorstellingen die de meubels sieren – fruitslingers, hoornen des overvloeds, menselijke figuren – maken deel uit van een algemene Vlaamse traditie en deze afbeeldingen zijn tevens terug te vinden op de Rijkselse gevels uit de zeventiende en achttiende eeuw.

■ A la tête de la communauté se trouvent le maître et la prieure chargés de veiller aux intérêts de l'hôpital et à l'exécution du règlement monastique. C'est dans le parloir que la prieure reçoit en audience privée les hôtes de marque, les visiteurs de passage et les familles des religieuses. A cette pièce succèdent un bureau ou petit salon, un vestiaire et un oratoire. Outre les boiseries du XVIIe siècle qui accentuent le caractère intimiste des lieux, le banc-coffre, à la fois siège et rangement, rend compte du mobilier traditionnellement rencontré dans les hôpitaux.

Huit ex-voto du XVIIe siècle, offerts à la Vierge en remerciement de la guérison ou du sauvetage d'un enfant, apparaissent comme de fervents témoignages de piété populaire.

■ At the head of the community were the master and the prioress, who were charged with protecting the interests of the community and ensuring the observance of the monastic rules. The parlour was where the prioress held private audiences with eminent guests, passing visitors and nuns' families. Adjoining this room is an office or small sitting room, a cloakroom and an oratory. In addition to the 17th-century panelling, which accentuates its intimate character, the room also contains a chest-bench, which served both as a seat and storage space and is illustrative of the type of furniture commonly found in hospitals at the time.

Eight ex-votos (17th century), offered to the Blessed Virgin Mary in gratitude for the healing or the recovery of a child, bear witness to the fervour of popular piety.

■ De meester en de kloosteroverste staan aan het hoofd van de gemeenschap. Zij waken over de belangen van het ziekenhuis en de naleving van de kloosterregels. De kloosteroverste ontvangt, tijdens de privé-audiënties, belangrijke gasten, bezoekers op doorreis en familieleden van de nonnen in de spreekkamer van de priorij. Aangrenzend aan dit vertrek bevinden zich een kantoor of een kleine zitkamer, een kleedkamer en een bidvertrek. Naast de lambrisering uit de zeventiende eeuw, die de intimistische sfeer van het bouwwerk benadrukt, geven de kistbanken een duidelijk beeld van het alledaagse ziekenhuismeubilair uit het verleden.

De acht wijbeeldjes (17e eeuw), geofferd aan de Heilige Maagd als dank voor het genezen of redden van een kind, vormen getuigen van de innige vroomheid het volk.

PHARMACIE

PHARMACY

DE APOTHEEK

■ Cette pièce constitue en quelque sorte le laboratoire pharmaceutique de l'hôpital. A partir des plantes cultivées dans le jardin ou achetées en ville, les religieuses fabriquent les remèdes, nécessaires aux malades, qu'elles conservent dans des pots pharmaceutiques semblables à ceux exposés : chevette, pot canon, pot à thériaque. Si le salut de l'âme est primordial, les soins du corps ne sont pas négligés. Ils consistent essentiellement en mesures d'hygiène et de réalimentation, en nettoyage et pansement des plaies.

Le Portrait du chanoine Balicque sur son lit de mort prend ici tout son sens dans la mesure où l'ancien hôpital est un lieu de guérison mais aussi de fin de vie.

■ This room was once what could now be considered as the hospital's pharmaceutical laboratory. Using plants grown in their own garden or purchased in the city, the nuns prepared various remedies, which they stored in apothecary jars - syrup jars, ointment jars and theriac (treacle) jars - similar to those on display. Although the salvation of the soul was of paramount importance, ministering to the needs of the body were not neglected. This basically entailed hygiene and dietary measures, and the cleaning and dressing of wounds.

Thus, the *Portrait of Canon Balicque* on his deathbed takes on its full significance when one recalls that the former hospital's mission was not only to attend to the needs of the sick but also of the dying.

■ Dit vertrek vormt in zekere zin het farmaceutische laboratorium van het ziekenhuis. De nonnen fabriceren hier, op basis van in de tuin gekweekte of in de stad gekochte planten, geneesmiddelen voor de zieken die ze in farmaceutische potten bewaren. Enkele exemplaren van deze potten zijn hier tentoongesteld : geitenvelpotten, schenkpotten, triakelpotten. Hoewel het zielenheil voorop staat, wordt de lichaamsverzorging niet vergeten. Dit bestaat voornamelijk uit het treffen van hygiënische maatregelen, het verstrekken van maaltijden en het reinigen en verbinden van wonden. Het *Portret van de kanunnik Balicque* op zijn sterfbed is hier zeer toepasselijk omdat het oude ziekenhuis een oord was waar men ofwel genas ofwel stierf.

LINGERIE

LINEN ROOM

DE LINNENKAMER

■ Dans cette pièce, les augustines entretiennent le linge et les draps destinés aux malades et leur confectionnent parfois des vêtements. L'accueil du malade est en effet entouré d'un rituel reposant sur des mesures d'hygiène corporelle ou la propreté des habits. Pour accomplir leur tâche, les religieuses utilisent alors un mobilier approprié : table à laver, presse à linge pour défroisser les tissus, armoire et coffre pour ranger les effets.

Quant au costume de la sœur augustine, il se compose d'une robe blanche, d'un scapulaire gris, d'une ceinture avec chapelet et d'une cornette avec guimpe et voile. Cette tenue est simple, elle symbolise, de même que les cheveux tondus, son humilité.

■ It was in this room that the Augustinians looked after the linen and sheets intended for the sick, and where they sometimes sewed clothes for the patients. Indeed, the administering of care to patients followed a ritual entailing measures to preserve bodily hygiene, such as baths and clean clothes. In carrying out their duties, the nuns made use of a number of items of furniture, including washing tables, clothes presses for smoothing fabrics, and wardrobes and chests for storing personal effects.

The garments worn by the Augustinian sisters themselves consisted of a white robe, a grey scapular, a belt with a chaplet and a wimple with a gimp and veil. Their habit was simple and, like their shorn hair, symbolized their humility.

■ In deze kamer voeren de augustijnner nonnen het onderhoud van het linnengoed en de lakens voor de zieken uit en naaien ze soms kleding. De ontvangst en de verzorging van de zieken verloopt namelijk volgens een ritueel dat berust op maatregelen voor lichaamsverzorging en hygiëne zoals het baden en schone kleding. Om hun taak uit te voeren maken de nonnen gebruik van de hiertoe bestemde meubels: wastafel, een pers om de stoffen glad te strijken, kast en kist om de stukken op te bergen.

De dracht van de augustijnner nonnen bestaat uit een witte jurk, een grijze scapulier, een riem met een gebedssnoer en een nonnenkap met bef en sluier. Deze sobere uitrusting is evenals de afgeschoren haren een symbool van nederigheid.

- DORTOIR : SALLE ARNOULD DE VUEZ
- DORMITORY : ARNOULD DE VUEZ ROOM
- DE SLAAPZAAL : ARNOULD DE VUEZ ZAAL

■ Les collections d'Arts appliqués présentées dans l'ancien dortoir des religieuses contribuent à tisser un portrait environnemental, politique et social de la ville de Lille du XVIe siècle à la Révolution.

Bois sculptés, peintures et documents graphiques décrivent un paysage urbain marqué par l'architecture de bâtiments institutionnels aujourd'hui disparus, comme la Halle échevinale ou le château de Courtrai.

La galerie de portraits représentant les comtes de Flandre et les ducs de Bourgogne évoque les figures historiques et le contexte politique de la Flandre à la fin du Moyen Age et au début de l'époque moderne.

Sauvegardés par des collectionneurs avisés du XIXe siècle, les clefs de la ville, les poids et mesures et les bois sculptés de la salle du conclave nous indiquent l'importance du pouvoir administratif et marchand de la ville qui, dès le XIIIe siècle, est aux mains d'un Magistrat et d'un collège d'échevins. Bénéficiant du dynamisme économique de la Flandre, Lille concentre marchands et artisans qui s'organisent en corporations et confréries afin de défendre leurs intérêts et de se porter mutuellement secours.

Lors d'assemblées et de fêtes traditionnelles locales, ils arborent leurs attributs et insignes de métiers : torchères, bannières... Le tableau *La procession de Lille* en est une rare évocation. En effet, les œuvres de Louis et François Watteau sont de précieux témoignages de la physionomie de la ville et de la vie lilloise sous l'Ancien Régime.

Initié par les Grandes Découvertes, dont les globes de Coronelli sont l'illustration, un engouement pour les innovations scientifiques marque cette fin du XVIIIe siècle. Il est symbolisé par l'expérience aérostatique de Blanchard et Lépinaud ainsi que par le microscope de Magny et préfigure les bouleversements de la Révolution Industrielle.

■ The Applied Art collections on display in the nuns' former dormitory help to convey an understanding of the environmental, political and social climate of the city of Lille from the 16th century to the Revolution. Wood sculptures, paintings and graphic documents conjure up an urban landscape marked by the architecture of long gone institutional buildings such as the City Hall or Kortrijk castle. The gallery of portraits of the Counts of Flanders and the Dukes of Burgundy recall several historical figures as well as the political context in Flanders at the end of the Middle Ages and at the beginning of the modern era. Preserved by well-informed 19th-century collectors, the keys to the city, the weights and measures and the wood sculptures on display in the conclave room hint at the administrative and commercial power of the city, which, from as early as the 13th century, was administered by a Magistrate and a college of aldermen. Capitalizing on Flanders'

■ DORTOIR : SALLE ARNOULD DE VUEZ

■ DORMITORY : ARNOULD DE VUEZ ROOM

■ DE SLAAPZAAL : ARNOULD DE VUEZ ZAAL

economic dynamism, Lille attracted many merchants and craftsmen who organized themselves into corporations and brotherhoods so as to be able to better defend their interests and to provide mutual support. On the occasion of their assemblies or at traditional local festivals, they would display the attributes and insignia of their professions (torcheres, banners...). The painting *The Lille procession* is one of the rare portrayals of such a gathering. Indeed, the works of Louis and François Watteau provide a precious insight into the appearance of the city and life in Lille under the Ancien Régime. The end of the 18th century was marked by a wave of enthusiasm for scientific progress, prompted by the Great Discoveries of the time. Exemplified in the Coronelli globes, Blanchard and Lépinard's Aerostatic Experiment and Magny's microscope, it was this enthusiasm which paved the way for the momentous upheaval that came to be known as the Industrial Revolution.

■ De collecties toegepaste Kunst die tentoongesteld worden in de oude nonnenslaapzaal dragen bij aan de weerspiegeling van het politieke en sociale leven in de stad van Lille en omgeving vanaf de zestiende eeuw tot aan de Revolutie. Gesneden houtwerken, schilderijen en grafische documenten beschrijven het stadsaanzicht, gemarkeerd door de architectuur van institutionele bouwwerken die vandaag helaas verdwenen zijn zoals de Schepen-Hallen of het kasteel van Kortrijk. De portretgalerij, die de graven van Vlaanderen en de hertogen van Bourgondië uitbeeldt, geeft een overzicht van de historische persoonlijkheden en het politieke klimaat van Vlaanderen aan het einde van de Middeleeuwen en aan het begin van het moderne tijdperk. De stadssleutels, de gewoonten en maten en het gesneden houtwerk van de conclaafzaal, zorgvuldig bewaard door bedachtzame verzamelaars uit de negentiende eeuw, wijzen ons op de omvangrijke administratieve en handelsmacht van de stad die, vanaf de dertiende eeuw, bestuurd wordt door een Magistraat en een college van schepenen. Lille vaart mee op de economische dynamiek van Vlaanderen en vormt een pleisterplaats voor kooplieden en ambachtsmannen die zich aaneensluiten in corporaties en gildenbewegingen om hun belangen te behartigen en elkaar onderling steun te bieden. Tijdens bijeenkomsten en traditionele plaatselijke feesten tonen ze de attributen en de insignes van hun beroepen: kandelabers, vaandels,... Het schilderij *De processie van Lille* vormt één van de zeldzame uitbeeldingen hiervan. De werken van Louis en François Watteau zijn inderdaad kostbare getuigen van het stadsbeeld en het Rijksle stadsleven tijdens het ancien régime.

Het einde van de achttiende eeuw kenmerkt zich door een fervente voorliefde voor wetenschappelijke nieuwigheden, geïnspireerd door de Grote Ontdekkingsreizen waar de aardbollen van Coronelli een goed voorbeeld van vormen. Deze geestdrift wordt gesymboliseerd door de aërostatische ervaring van Blanchard en Lépinard alsmede door de microscoop van Magny en kondigt de ingrijpende veranderingen van de Industriële Revolutie aan.

■ Horaires d'ouverture

Lundi : 14h00 à 18h00

Mercredi au dimanche : 10h00 à 18h00

Fermé le lundi matin et le mardi toute la journée

Renseignements au 03.28.36.84.00 ou mhc.lille.fr

■ VISITES GUIDÉES

Maximum 25 pers. par groupe

Réservation au 03.28.36.84.01

Des visites guidées publiques, *L'Hospice Comtesse, portrait d'une ville*, sont proposées les 2ème samedi et 4ème dimanche de chaque mois à 15h00.

■ Service des publics

Visites et parcours thématiques sont accessibles, sur réservation, pour les scolaires et les structures d'accueil du jeune public auprès du service pédagogique au 03 28 36 87 33.

Des parcours jeune public (6/12 ans), *Destination musée : Arts et jeux*, sont programmés un mercredi par mois et pendant les vacances scolaires à 14h30.

■ Opening hours

Monday : 2 p.m. to 6 p.m.

Wednesday, Thursday, Friday,

Saturday and Sunday :

10 a.m. to 6 p.m.

Closed on Monday mornings

and all day Tuesday

For further information,

please call +33(0)328-368-400

■ Guided tours

Up to 25 people per group

Reservations : +33(0)328-368-400

■ OPENINGSTIJDEN

Maandag : 14 uur tot 18 uur

Woensdag, donderdag, vrijdag,

zaterdag en zondag :

10 uur tot 18 uur

Gesloten op maandagochtend

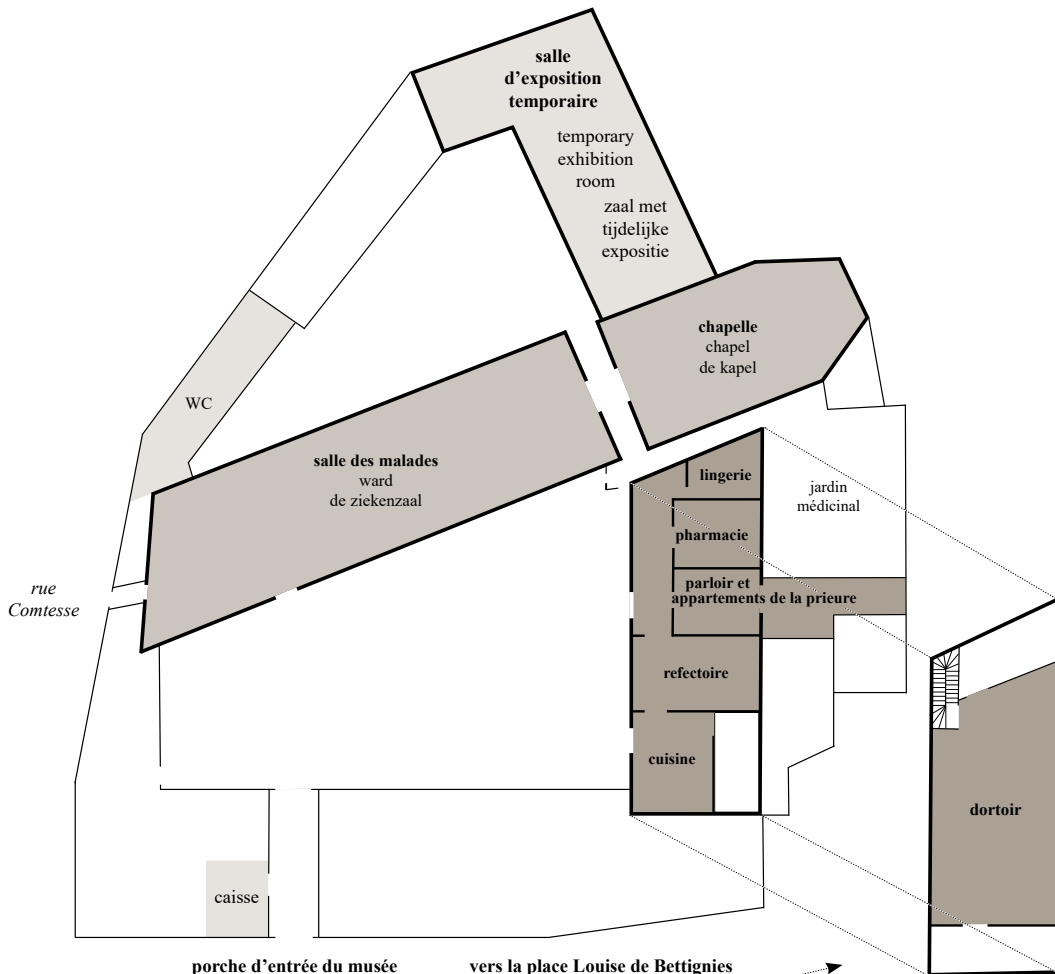
en op dinsdag gedurende de gehele dag

Inlichtingen via +33 (0)3.28.36.84.00

■ RONDLEIDINGEN

Maximaal 25 pers. per groep

Reservering via +33(0)3.28.36.84.00

porche d'entrée du musée
Entrance porch to the museum
Toegangspoort van het museum

rue de la Monnaie

vers la place Louise de Bettignies
towards place Louise de Bettignies
richting het plein Louise de Bettignies

Musée de l'Hospice Comtesse

32, rue de la Monnaie 59000 Lille

Tél : +33 (0)3 28 36 84 00

Fax : +33 (0)3 28 36 84 07

mhc@mairie-lille.fr

mhc.lille.fr

Anonyme, *Vue de la Grand Place de Lille au XVIIe siècle* (détail)

Textes et conception graphique : A. PICARD, C. BRIATTE, F. LEGOY
Photographies : F. LEGOY
Traduction : VO Traduction